

IMMIGRACIÓ, INTERCULTURALITAT I EDUCACIÓ PER A LA CIUTADANIA

Isidor Marí

Universitat Oberta de Catalunya

El Ministeri d'Educació i Ciència, després de mantenir un debat públic sobre el tema "Una educació de qualitat per a tots i entre tots"¹, en el qual ja es feia referència a una nova àrea dedicada a l'Educació per a la ciutadania, acaba de donar a conèixer un Avantprojecte de Llei Orgànica d'Educació² en el qual confirma la voluntat d'introduir en alguns cursos d'educació primària, secundària obligatòria i batxillerat aquesta nova àrea, un dels aspectes de la qual podria ser l'educació per a la interculturalitat.

La introducció d'aquesta matèria ha suscitat una certa controvèrsia, per motius ben diversos -a part de les reserves que pugui aixecar la nova llei orgànica en general, especialment des del punt de vista de les comunitats diferenciades en termes lingüístics, culturals i nacionals.

Un dels punts qüestionats és si l'educació per a la ciutadania reclamava la creació d'una àrea específica o havia de formar part dels aspectes transversals presents en el conjunt del currículum educatiu. Des del mateix començament de l'exposició de motius, el mateix avantprojecte de llei orgànica reconeix que tota l'educació, en el seu conjunt, té la funció de garantir l'exercici de la ciutadania: *"la educación es el medio más adecuado para garantizar el ejercicio de la ciudadanía democrática, responsable, libre y crítica, que resulta indispensable para la constitución de sociedades avanzadas, dinámicas y justas."*

"...la nostra societat no és gaire modèlica a l'hora de respectar el seu caràcter plurinacional, pluricultural i plurilingüe..."

Tanmateix, és cert que es tractava d'un dels molts aspectes de l'educació que quedava diluït i que probablement ha de ser abordat des dels dos punts de vista: transversalment -imbuït tot el projecte educatiu del centre i promovent la col·laboració amb l'acció educativa de les famílies- i en una àrea específica, en què es presti atenció concreta als diferents aspectes de la ciutadania. Així ho expressa també l'exposició de motius de l'avantprojecte: *"Sin entrar en contradicción con la práctica democrática que debe inspirar el*

conjunto de la vida escolar y que ha de desarrollarse con carácter transversal a todas las actividades escolares, la nueva materia permitirá profundizar en algunos aspectos relativos a nuestra vida en común, contribuyendo a formar a los nuevos ciudadanos."

Un segon aspecte que pot despertar preocupacions és la determinació dels continguts i les orientacions d'aquesta nova matèria. El propòsit de l'Educació per a la ciutadania, declarat en la mateixa exposició de motius, és "oferir un espai de reflexió, anàlisi i estudi entorn de les característiques fonamentals i el funcionament d'un règim democràtic, dels principis establerts en la Constitució espanyola, l'europea i les grans declaracions universals dels drets humans, així com dels valors comuns que constitueixen el substrat de la ciutadania democràtica". Entram, per tant, en el cor de l'educació política, i no serà senzill abordar aquestes qüestions amb equanimitat i respectant les diferents opcions identitàries i ideològiques: la veritat és que, malgrat la invocació reiterativa de l'Espanya plural, la nostra societat no és gaire modèlica a l'hora de respectar el seu caràcter plurinacional, pluricultural i plurilingüe, i que les divergències entre les opcions polítiques es practiquen amb una dosi considerable de visceralitat i poc *fair play*. Tant aquells que dissenyin els programes de l'Educació per a la ciutadania com el professorat que

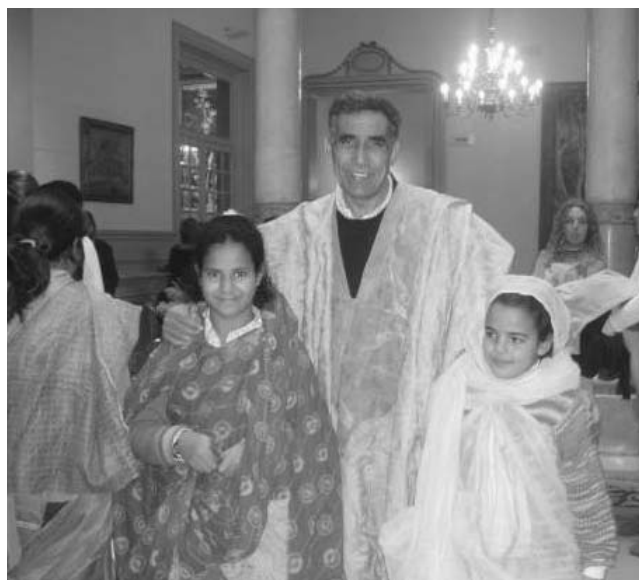

Foto cedida per Miquela Vidal

1 <http://debateeducativo.mec.es/> (març 2005).

2 http://www.mec.es/files/Anteproyecto_Ley_Organica_Educacion.pdf (abril 2005)

finalment hagi d'assumir-ne la docència hauran de ser exemples de prudència i diplomàcia. S'haurà de preparar molt bé tota la posada en marxa de la nova àrea, si no es vol que quedi desvirtuada des del primer moment.

Afegim a tot això la importància creixent que està agafant en la nostra societat -i especialment a les mateixes illes Balears- la diversitat cultural, com a conseqüència dels ràpids canvis demogràfics i de la intensitat del turisme internacional -i podem estar segurs que l'Educació per a la ciutadania haurà de prestar també una atenció primordial a la interculturalitat, com a dimensió inexcusable de la convivència democràtica.

És possible -és imaginable- que tots aquests reptes que es plantegen a la nostra societat hagin de ser resolts principalment pels centres educatius? Em semblaria una frivolitat de mal gust i un signe de miopia. Com he exposat en altres llocs amb més detall³, la implicació activa de l'entorn educatiu i de tota la societat és la condició indispensable de l'èxit, si aspiram a construir una societat democràtica intercultural amb la qual tots es puguin identificar i en la qual la nostra personalitat política, cultural i lingüística serveixi de matriu compartida per tothom.

Els centres educatius tenen un paper decisiu en la construcció d'aquesta nova societat, i molt sovint l'exerceixen amb un esforç modèlic -no sé si dir fins i tot heroic. De tant en tant em trobo amb exemples llampants d'aquesta tasca ingent d'intercomprensió, com és el cas del treball fet entorn de les llengües per l'IES Miquel Tarradell, del Raval de Barcelona⁴, que té un 80% d'estudiants estrangers.

"...la comunitat escolar haurà de ser el ferment de la implicació de tot el seu entorn social en una àmplia dinàmica de relació intercultural, al voltant de la llengua i la cultura del país."

No hi ha dubte que la mateixa vida interna dels centres pot ser una escola viva de ciutadania democràtica intercultural, però cal aconseguir que totes les

Foto cedida per Zohra Laaroussi

àrees assumeixin el nou enfocament, que tot el personal docent i no docent actuï en conseqüència, que no es deixi aquesta funció exclusivament en mans dels responsables directius i dels professors d'unes poques àrees.

I ni tan sols així podem esperar que s'avançarà cap a la convivència democràtica intercultural que volem: el centre haurà de mobilitzar tota la comunitat educativa, implicar la cooperació dels pares per mitjà d'activitats paraescolars que promoguin la relació intercultural i el coneixement recíproc entre immigrants i societat receptora. Més encara: la comunitat escolar haurà de ser el ferment de la implicació de tot el seu entorn social en una àmplia dinàmica de relació intercultural, al voltant de la llengua i la cultura del país. Les entitats municipals, el teixit associatiu -esportiu, cultural, de lleure- i els mitjans de comunicació no es poden desentendre d'aquest objectiu públic de convivència intercultural⁵.

Aquest és el sentit dels Plans d'Entorn que comencen a funcionar a 25 localitats de Catalunya, en el marc del Pla per a la llengua i la cohesió social⁶. En la meua opinió, només si la comunitat educativa és capaç d'interpel·lar i d'implicar el conjunt de la societat, començant pel seu entorn immediat, podem esperar que tenguem èxit l'Educació per a la ciutadania: és tota la societat la que necessita educació ciutadana democràtica intercultural. Però en són conscients els dirigents de la nostra societat? ■

3 Educació i ciutadania intercultural: el paper de la societat. Inclòs al llibre Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Vic. Barcelona-Vic: Institut d'Estudis Catalans, 2004.

4 <http://www.ravalnet.org/iestarradell/lm/index.htm> (abril 2005).

5 Vegeu també el meu article L'acolliment lingüístic de la immigració: bones pràctiques. A la revista Lluç núm. 840, juliol-agost de 2004.

6 Vegeu http://www.gencat.net/ense/conthome/pdf/pla_lic.pdf i <http://www.fapaes.net/DocumentMARC.doc> (abril 2005).